

GEORGE BACOVIA - DECEMBRIE

George Bacovia – December

AI. CISTELECAN¹

Abstract

Simple observation: The following exercises are not (really) addressed to those who are already initiated in reading and interpreting poetry. They are meant to help those who are at the beginning, pupils and students. I am not interested in the possible (poetry) reader's critical erudition, but in the possibility to personally assume the poetry, even though I am not on the side of those who think that the exegesis stifles the literary work (on the contrary I think it is a way toward s the work). Therefore I did not 'decorate' my commentary with links and footnotes, even though the experts can immediately notice that many observations had already been written – or they had become common facts.

Keywords: Bacovia, poetry, reading poetry, exegesis

Decembrie e o lună tracasată de reformele calendarelor și de tot felul de agresivități reformiste care au adus-o nu doar într-o situație de incongruență, dar chiar într-una de impostură. Una spune numele ei, alta locul ei. E o lună dislocată, marginalizată mai întâi de inserția celor două luni imperiale iar apoi împinsă în situația funestă de final arbitrar al anului. E, așadar, o lună sancționară, un *terminator* temporal. E ucigașul definitiv, cel care le îngheață pe toate. Decembrie e moartea. Creștinismul i-a dat însă și valențe sărbătorești, mai ales după acordul asupra Crăciunului realizat de catolici și ortodocși. (Ce-i drept, și la romani avea o valență sărbătorească, de vreme ce atunci se țineau saturnaliile; dar era o valență de exorcizare, o ieșire din timp, o scăpare în lumea întoarsă pe dos). E, de atunci, și o lună a speranței. Dar calitatea ei meteorologică esențială rămâne cea de exterminator al naturii, al vieții și al culorilor ei. Lunile de toamnă sunt luni cu vocație picturală, țin de școala impresionistă, pe când decembrie e luna reducăției la cenușiu, la monotonia cenușiuului. Dintr-un tablou, lumea devine o gravură; o epură de linii sumbre și de spații pustii. Cu toate astea, chiar în plin repertoriu de funeste, decembrie e și luna inocentizării lumii. E luna primei zăpezi, a ninsorii care acoperă toate diformitățile și urâțeniile lumii, luna care angelizează lumea. Prima ninsoare e o reverie în sine, un drog care duce pe toată lumea înapoi în copilărie. Cât ține prima ninsoare nu mai există maturi și bătrâni, există numai copii. Întâii fulgi copilăresc lumea, o traduc în candoare și-n euforia inocenței și a zborului (toate jocurile zăpezii sunt, în felul lor, niște zboruri); în bucuria pură a jocurilor de vertij; așadar, a jocurilor de pe pragul extazelor. Prima ninsoare e, prin urmare, nu doar un factor de estetizare a lumii, ci și unul de euforizare a ei și de purificare. Din urâtă, lumea devine candidă. E un eveniment de transfigurare, de de-materializare, de nu chiar de spiritualizare; o festivitate cosmică de infantilizare și elevație, de angelizare.

Pentru toată lumea prima ninsoare e o sărbătoare, nu o catastrofă. Pentru toată lumea în afară de Bacovia, a cărui meteorologie stă mereu sub semnul catastroficului (din această perspectivă, firește că serviciile naționale de drumuri sunt eminent bacoviene, căci

¹ Professor PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

și pentru ele prima zăpadă e totdeauna o catastrofă). *Decembrie* (de fapt, *Decembre*) procesează tocmai acest moment de solemnitate cosmică, de elevație și euforie a candorii, momentul primei ninsori. E reveria primilor fulgi transformată, strofă cu strofă, printr-un mecanism atroce, într-un cataclism final; într-o reverie a morții criogene.

*Te uită cum ninge decembre...
Spre geamuri, iubito, privește –
Mai spune s-aducă jăratec
Și focul s-aud cum trosnește.*

Nu i s-ar putea reproșa primului vers că nu promite o reverie (deși nici de tot sigur nu e că ar face-o; neutralitatea afectivă a versurilor bacoviene lasă un spațiu de ambiguitate a atitudinii); în orice caz, așa pare: că poetul îi dăruiește iubitei spectacolul unui miraj, că vrea să împărtășească anume cu ea miracolul ninsorii; ninsoarea, neavând agent responsabil, e un fenomen a-cauzal, un fel de manifest metafizic al cosmosului, un fapt de maximă spontaneitate; un fenomen în sine, necauzat, necondiționat, nedeterminat; o pură spontaneitate, ca a oricărui miracol. La Bacovia însă avem agentul numit în clar: e *decembre*, el/ea ninge; personalizarea unui verb impersonal e o intenție obscură de a culpabiliza, aici, luna decembrie (sau, dacă stăm pe ambiguitatea atitudinală a primului vers, de a-i atribui un miracol; dar nu putem sta mult, versurile următoare vor scoate această ipoteză din cauză). În caz că se-ntîmplă ceva rău, avem un vinovat sau, oricum, un responsabil.

Și ceva rău începe să se presimtă deja din versul al doilea; în loc s-o ducă la fereastră și să-i arate dansul fulgilor, ba chiar s-o îndemne să prindă unul, Bacovia îi spune să stea departe de fereastră și doar să privească, de la distanță, într-acolo; e o precauție ce nu pare la locul ei într-o bucurie a participării la miracol, dar această precauție va deveni tot mai explicită și transformată într-o strategie de retragere din fața miracolului promis; am spus „ferastră” (anume), dar la Bacovia n-avem de-a face chiar cu o fereastră – ori cu mai multe – ci doar cu niște „geamuri” care sunt doar pe jumătate ferestre; sinonimiile au calitatea de a conține nu doar diferențe, ci și contrarități; fereastra e deschidere, participare, comunicare, implicare; geamul e doar pentru contemplație, la adăpost, el fiind și „ferastră”, dar și „geam” pur și simplu, folie izolatoare, oricât de transparentă. Geamul e o fereastră care nu se deschide, ci izolează; pe deasupra, mai e și distanța introdusă de poet ca precauție: „spre”, de departe. Începe să se strecoare printre versuri o spaimă, o angoasă, una care va deveni clară în al treilea vers. Atîta teroare (de frig, de potop) s-a insinuat deja încît poetul cere nu să se întetească focul, ci să se aducă de-a dreptul focul substanțial, focul materializat – jăratecul -, spre a face depozit din el. Ni se prevestește deja catastrofa. În orice caz, poetul („eul liric” adicătelea) e atît de terifiat încît vrea să vadă/audă/simtă focul viu, nu doar căldura lui. Vrea să fie sigur că focul e receptat de toate simțurile. Nici n-a început bine să ningă în primul vers că-ntr-al patrulea ninsoarea a devenit o teroare. Se vede deja din prima strofă – și va deveni tot mai evident pe parcurs –

în ce situație discursivă (dar și domestică, existențială) ne aflăm: toate verbele folosite de poet sunt imperative, sunt comenzi, ordine date. Chiar și ceea ce părea îndemn generos la început devine, în succesiunea imperativelor, o comandă. Avem aici un general care-și tratează iubita ca pe o ordonanță, ca pe o slujnică sau asistentă medicală (cam așa se întâmplă tot mereu în „erotica” lui Bacovia). Miracolul promis inițial s-a transformat deja într-o spaimă definitivă, într-o teroare a frigului și congelării.

*Și mână fotoliul spre sobă,
La horn să ascult vijelia,
Sau zăilele mele – totuna –
Aș vrea să le-ascult simfonia.*

Nu e însă de-ajuns că stă departe, că ține fereastra închisă, că i se aduce jăratec și că focul e atât de intens încât explodează de vitalitate; teroarea e atât de manifestă încât poetul trebuie dus lângă sobă, lipit de focul exaltat la maximum. Dar ce-o fi cu el de face asemenea impolitețe? Cum de-și pune iubita să „mîne” fotoliul spre sobă? Desigur cu el însuși în fotoliu...desigur el se află într-o situație delicată...boală? ebrietate? Ce neputință-l face să fie atât de mitocan încât să-și pună iubita la o treabă atât de grea? (ipoteza a doua, nu de ignorat la Bacovia, pare aici exclusă avînd în vedere cît de detaliate și precise sunt comenzile...). Fapt e că Bacovia vrea să fie cît mai aproape de foc și cît mai departe de vijelia de afară, pe care vrea doar s-o asculte la radio (la „horn”), transmisă de departe, cît mai intermediată. Atîta frig existențial s-a strecurat în viața lui încît analogia (alegoria) dintre propria viață și vijelia de afară devine imediată. Bacovia nu suportă, terorizat, o „vijelie”, ci trăiește o vijelie, o viață a cărei armonie s-a transformat în haos, în cacofonie de angoase, dar la al cărei secret muzical, la a cărei ordine poetul năzuiește să ajungă; speră că nu e vorba doar de o dezordine existențială în destinul său, ci și de un cifru muzical ascuns. Frigul de afară e deja frig lăuntric.

*Mai spune s-aducă și ceaiul,
Și vino și tu mai aproape, -
Citește-mi ceva de la poluri,
Și ningă... zăpada ne-ngroape.*

Pare că nimic nu poate liniști spaima odată pornită (la Bacovia nici nu se poate, lucrurile merg totdeauna în avalanșă). După toate măsurile luate, mai e nevoie și de un ceai cald – căldura să nu fie doar dinafară, ci și dinăuntru, focul trebuie interiorizat (căci frigul a intrat deja în viscere); și, firește, de o iubită pe genunchi. Acum da, cazemata domestică e desăvîrșită: ferestrele-s zăvorîte, focul duduie, poetul stă lipit de sobă, ceaiul aburește iar iubita e unde trebuie. Toate sursele de căldură, de toate felurile, sunt mobilizate în jurul poetului. Avem o scenă de un idilism invidiabil. Totul, înăuntru, e angajat în amenajarea unui cuib călduros; afară n-are decît să se prăpădească lumea,

înăuntru confortul e de-a dreptul idilic. Bacovia e într-o nacelă domestică, asigurat. Ca să fie și mai îndepărtată de el teroarea de afară, iubita trebuie să-i citească povești de la poluri, povești de departe, de cât mai departe. Dar aceste reportaje de îngheț citite de iubită, aceste morți prin criogenie, sunt *aici*. Poetul s-a baricadat, dar în același timp vrea să trăiască, prin intermediar, senzațiile înghețului (în vreme ce focul îi cîntă la urechel!). Vrea să asculte, anticipat, povestea propriei morți. Căci un mormînt confortabil și-a pregătit Bacovia în mijlocul potopului de ninsoare. De-acum poate să ningă pînă cînd zăpada îi va îngropa, pînă cînd cuibul va deveni chiar mormîntul celor doi.

*Ce cald e aicea la tine,
Și toate din casă mi-s sfinte, -
Te uită cum ninge decembre...
Nu râde... citește-nainte.*

Un mormînt „faraonic” și-a pregătit Bacovia: călduros, confortabil, cu toate cele dragi lui lîngă el, numai bun să fie închis în gheață ca-n chihlimbar. Lucrurile din casă nu i-s doar „dragii”, ele au căpătat o aură de sfințenie deoarece sunt lucruri cu care va trece dincolo, într-o piramidă de gheață care include toată lumea. Iar ninsoarea (ca și ploile din alte poeme) a devenit (cu toate că repetiția pare inocentă) coșmarescă, a dus-o pe biata iubită – mai fragilă la nervi – în pragul isteriei. Dar Bacovia n-are milă de crizele iubitei; ea trebuie să-și facă treaba oricum, trebuie să-și joace rolul pînă la capăt în această îngropăciune fastuoasă, servă jertfită. Așa funebră cum se prefigurează, această reverie a morții prin congelare e cea mai intensă reverie bacoviană; e moartea dorită (singurul lucru pe care, de fapt, poetul și-l dorește e moartea), spre deosebire de moartea prin descompunere, care-l îngrozește chiar și pe Bacovia. Moartea igienică, moartea prin conservare.

*E ziuă și ce întuneric...
Mai spune s-aducă și lampa –
Te uită, zăpada-i cât gardul,
Și-a prins promoroacă și clampa.*

Lumina are un regim foarte fragil la Bacovia. E oricînd copleșită de întuneric iar zilele devin nopți. De regulă, nopți ultime, definitive. Ca și aici. Ultima zi e, în realitate, ultima noapte. O noapte a lumii, cu toate luminile stinse. Doar în odăița-mormînt mai e lumină. Dar transformarea ei în mormînt e aproape definitivă: nu numai că pereții de zăpadă cresc tot mai definitiv, dar deja nu se mai poate ieși din cuibul călduros; el a devenit o celulă, un mormînt închis.

*Eu nu mă mai duc azi acasă...
Potop e-napoi și nainte,*

Te uită cum ninge decembre...

Nu râde... citește nainte.

Ar putea părea o strofă de prisos, de vreme ce poetul nu mai are cum ieși din casa-mormânt. În orice caz, explicitează ce mai trebuia. Și face din cel mai inocent vers – lait-motivul poemului – un vers tot mai terifiant, notînd progresia funestă a ninsorii. Și provocînd progresia isteriei... a isteriei din pragul morții.

Decembre proiectează visul bacovian absolut: un vis al morții estetizate.